

Олег Генадијевич Казак

Кандидат (PhD) историјских наука

доцент на Катедри за политичке науке

Белоруски државни економски универзитет

ИДЕЈА ИСТОЧНОСЛОВЕНСКОГ ЈЕДИНСТВА У АКТИВНОСТИ ПОЛИТИЧКЕ ПАРТИЈЕ СЛОВЕНСКИ САБОР „БЕЛА РУС” (РЕПУБЛИКА БЕЛОРУСИЈА, 1992–1999)

Сажетак

У чланку се анализирају новинарски и програмски документи русофилске партије Словенски сабор „Бела Рус” који је функционисао у Републици Белорусији 1992–1999. Ови материјали одражавају процену партијских активиста о природи источнословенског цивилизацијског простора. Изворна база чланка заснована је на документима из Националног архива Републике Белорусије и материјалима за штампу.

Кључне речи: источни Словени, интеграција, Словенски сабор „Бела Рус”, Русини, западни Пољешуци.

У Белорусији је 1992–1999. функционисала политичка партија Словенски сабор „Бела Рус”. Ова политичка снага изашла је са идејама културног и цивилизацијског јединства источнословенских народа, које је, по мишљењу партијских активиста, требало да буде оличено у виду дубоке интеграције Русије, Белорусије и Украјине. Међутим, тумачење природе источнословенских народа у партијској реторици није било једнолично.

Најчешће су Руси (Великоруси), Белоруси и Украјинци (Малоруси) традиционално сврставани у источнословенске народе. Тако је у обраћању Думе Словенског сабора „Бела Рус” председнику Врховног савета Републике Белорусије С. С. Шушкевичу, премијер-министру В. Ф. Кебичу, Комисији за националну политику и међунационалне односе Врховног савета и друге политичке институције 5. јануара 1993. године упућено следеће: „Самосвест Белоруса има два нивоа, односно, уз сву своју оригиналност, белоруски народ препознаје себе као саставни део словенско-руске етничке заједнице на

равноправној основи са осталим њеним представницима – Великорусима и Малорусима (Украјинцима). Овај апел је био један од бројних докумената у којима је партијско руководство захтевало од белоруских власти да руском језику дају статус државног језика на равноправној основи са белоруским (1990–1995. само је белоруски језик имао статус званичног језика): „Сверуска култура и језик њеног изражавања је руски језик, и он подједнако припада и Великорусима и Белорусима, који их с правом сматрају својом матичном културом и матерњим језиком у рангу са белоруским, што објашњава ширење руског језика по територији целе републике”.³¹⁸

Сличну реторику партија је најчешће користила у међународној арени. На пример, у апелу „Народног покрета Белорусије” (у овој политичкој структури Словенски сабор „Бела Рус” је играо једну од водећих улога) председнику Врховног савета Републике Крим Н. В. Багрову, посланицима Врховног савета Републике Крим, председнику Савета министара Републике Крим Б. И. Самсонову у вези са статусом Црноморске флоте (30. август 1993.) је назначено: „На основу геополитичке потребе да се уз помоћ Црноморске флоте обезбеде јужне морске границе Русије, односно етничка територија која подједнако припада трима словенско-руским народима – Великорусима, Украјинцима и Белорусима. Црноморској флоти треба дати статус сверуске поморске формације, чије ће финансирање и регрутовање заједнички вршити три словенско-руске републике – Руска Федерација, Украјина и Република Белорусија”.³¹⁹ Слична порука је садржана у апелу Словенског сабора „Бела Рус” Врховној Ради (Влади), словенским патриотским организацијама и грађанима Украјине (19. јануара 1994. године). Документ је садржао позив да се „тражи промена спољнополитичког курса ка јединству сродних словенско-руских народа: украјинског, белоруског и великоруског”.³²⁰

³¹⁸ НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 13, л. 3. «Обращение Думы Славянского Собора “Белая Русь” к С.С. Шушкевичу, В.Ф. Кебичу, Комиссии по национальной политике и межнациональным отношениям, Комиссии по образованию, культуре и сохранению исторического наследия Верховного Совета Республики Беларусь, народным депутатам», Минск, 5 января 1993 г.

³¹⁹ НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 13, л. 36 – 36 об. «Обращение “Народного движения Беларуси” к Председателю Верховного Совета Республики Крым Н.В. Багрову, депутатам Верховного Совета Республики Крым, Председателю Совета Министров Республики Крым Б.И. Самсонову», Минск, 30 августа 1993 г.

³²⁰ НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 19, л. 1. «Обращение Славянского Собора “Белая Русь” к Верховной Раде, славянским патриотическим организациям и гражданам Украины», Минск, 19 января 1994 г.

Поједине изјаве руководства Словенског сабора „Бела Рус” могле би се тумачити двосмислено и, супротно намерама партијских активиста. Оне нису допринеле консолидацији, већ дезинтеграцији источнословенске цивилизацијске заједнице. Тако је у обраћању Думе Словенског сабора „Бела Рус” председнику Руске Федерације Б. Н. Јељцину и председнику Државне думе И. П. Рибкину (19. јануара 1994.) назначено: „У вези са увођењем новог руског пасоша, Словенски сабор „Бела Рус” апелује на Вас са захтевом да вратите историјски назив „Великорус” делу руског народа који живи на територији Руске Федерације, будући да у руски народ поред Великоруса спадају и Малоруси (Украјинци) и Белоруси”.³²¹

У неким документима Словенског сабора „Бела Рус” Русини су такође класификовани као источнословенски народи (аутохтоно становништво јужних падина Карпата, посебно Закарпатске области Украјине. Притом, украјинске власти не признају Русине као посебан народ). У програму Словенског сабора „Бела Рус” (одељак „Национално-језичка политика”) изречена је следећа теза: „Словенско-руски етнос (руски народ) састоји се од четири гране: белоруског, великоруског, украјинског (малоруског) и русинског, од којих је посебност националног идентитета сваког од њих у томе што сами Белоруси, Великоруси, Украјинци и Закарпатски Русини себе истовремено признају као представнике Словенско-руског етноса (Руског народа). Дакле, самосвест руског народа је двостепена, по принципу: руско-белоруска, руско-великоруска, руско-украјинска, руско-русинска. Свака од грана руског народа има своју регионалну, изворну – белоруску, великоруску, украјинску и русинску – културу, која је локална јединствена манифестација руског духа”.³²²

Партијско издање новина «Русь Белая / Рус Бела», објавило је материјале аутора који су Русине сматрали органским делом сверуског националног и културног простора. Тако је у издању публикације из децембра 1994. године била „мапа западне етничке границе руског народа”, први пут објављена 1975. године у новинама русинске емиграције „Слободна реч Русије / Свободное слово Руси”, објављеној у САД. Уредничка белешка наглашава: „Ова мапа одражава гледиште Русина (милион и по становника Закарпатја) на западну

³²¹ НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 19, л. 9. «Обращении Думы Славянского Собора “Белая Русь” к Президенту Российской Федерации Б.Н. Ельцину и Председателю Государственной Думы И.П. Рыбкину», Минск, 19 января 1994 г.

³²² *Сим победиши! Программа Славянского Собора «Белая Русь»*. Минск: Славянский Собор «Белая Русь», Научно-промышленная компания «Рухан», 1994. стр. 12.

границу руског народа”.³²³ У истом броју објављен је чланак најпознатије русинске личности русофилских погледа А. Ј. Геровског „Папа Лав XIII и друг Стаљин су творци независне Украјине”.³²⁴ (Геровскиј 1994, 1–2). У фебруарском броју новина 1995. године објављено је писмо чији је један од аутора био вођа карпатско-руске емиграције у САД М. И. Турјаница, упућено председнику САД-а Р. Регану (1981–1989). У документу је изражен протест због подршке америчких власти такозваном покрету „поробљених народа”, чији је циљ, према ауторима, била жеља да се „оконча више од хиљаду година континуиране државности Русије и њених народа”.³²⁵

Русинско питање је дотакнуто у говору лидера Словенског сабора „Бела Рус” Н. М. Сергејева на републичкој партијској конференцији 31. октобра 1993. Политичар је истакао значај периода совјетске државности, када су „први пут окупљене све руске земље, укључујући Подкарпатску Русију (Русине) са центром у Ужгороду, који је раније био део Чехословачке”.³²⁶ Н. М. Сергејев је ипак прећутао чињеницу да је украјински национални идентитет наметнут Русинима региона (за разлику од сверуске самосвести карактеристичне за многе Русине) управо након укључивања региона у састав СССР-а. У неким случајевима, партијски активисти су игнорисали проблем Русина, иако би апеловање на њега било логично. Тако је 22. децембра 1993. године прес-служба Словенског сабора „Бела Рус” известила о конференцији словенских патриотских организација Русије, Украјине, Белорусије и Пољске која је одржана дан раније у Кијеву, на којој су учествовали представници партије. Један од организатора конференције била је Подкарпатска републиканска партија, која је бранила идеју о постојању посебног русинског народа. Али у поруци прес-службе Словенског сабора „Бела Рус” речено је да „патриотске организације морају ујединити своје напоре за стварање велике словенске заједнице, чије језгро треба да буде заједничка држава три словенско-руска

³²³ Карта западной этнической границы русской народности. *Русь Белая*, декабрь, 1. Витебск: Славянский Собор «Белая Русь», 1994.

³²⁴ Геровский Алексей. 1994. Папа Лев XIII и товарищ Сталин творцы независной Украины. *Русь Белая*, 1994, декабрь, 1–2. Витебск: Славянский Собор «Белая Русь», стр. 1–2.

³²⁵ Вечная Россия. *Русь Белая*, февраль, 4. Витебск: Славянский Собор «Белая Русь», 1995. стр. 4.

³²⁶ НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 9, л. 1–5. «Протокол республиканской конференции партии Славянский Собор “Белая Русь”», Минск, 31 октября 1993 г.

народа: Белоруса, Великоруса и Украјинаца”.³²⁷ Као што видите, Русини нису укључени у ову листу.

Руководство Словенског сабора „Бела Рус” у првој половини 1990-их успоставља интеракцију са вођама етнополитичког покрета Западног Пољесја. Активисти овог покрета, на челу са филологом и публицистом Н. Н. Шељаговичем су тврдили да су становници одређених региона Брестског региона Белорусије (западни Пољешуци, Јатвинзи) посебан народ са јединственом културом и језиком, на основу којих могу да захтевају од белоруских власти обезбеђивање национално-културне аутономије. Н. Н. Шељагович је, у потрази за политичким савезницима, у разним временима сарађивао са белоруским националистичким структурама (Белоруски народни фронт), украјинским националистичким организацијама (Рух) и проруским снагама (Словенски сабор „Бела Рус”, и „Народни покрет Белорусије”).³²⁸ У фебруару 1993. године, лист „Збудінне / Буђење” објавио је информацију о потписивању споразума о сарадњи између Словенског сабора „Бела Рус” и на челу са Н. Н. Шељаговичем Друштвено-културног удружења „Пољесје”³²⁹, с тим што су обе организације биле део „Народног покрета Белорусије”. У једном од својих јавних говора 1992. године, вођа Словенског сабора „Бела Рус” Н. М. Сергејев је директно идентификовао западне Пољешуке као посебну словенску групу: „Треба напоменути да су у републици тренутно на снази закони „О језицима” и „О националним групама” (очигледно је мислио на Закон „О националним мањинама у Републици Белорусију” – прим. аут.) не узимају у обзир историјске, језичке и културне карактеристике наше републике, према којима су Белоруси, Великоруси и етничка група Пољешука аутохтони, односно изворно народи Белорусије. Они припадају јединственој културно-језичкој и словенско-руској заједници. Култура Белорусије је тесно преплитање белоруске, руске, пољеске и пољске културе”.³³⁰ Нисмо нашли никакве друге директне апеле руководства Словенског сабора „Бела Рус” по питању Западног Пољесја. Истовремено, на основу резултата састанка 17. септембра 1992. године, „Координациони одбор друштвених и политичких покрета Републике Белорусије” (ова кровна структура обухватала је, између осталих, Словенски

³²⁷ НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 13, л. 39. «Информационное сообщение пресс-службы Славянского Собора “Белая Русь”», Минск, 22 декабря 1993 г.

³²⁸ Казак Олег, Серета Артем. 2023. *Западнопоlessкое этнополитическое движение в Беларуси (конец 1980-х – первая половина 1990-х гг.)*. Минск: Колорград. стр. 56-89.

³²⁹ Хроныка. *Збудінне*, № 2, 2. Минск: Типографія ім. Ф. Скорины, 1993. Стр. 1.

³³⁰ НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 5, л. 1–10. «Выступление Николая Сергеева», Минск, 1992 г.

сабор „Бела Рус” и Друштвено-културно удружење „Пољесје”) усвојило је резолуцију „О националном препороду народа Белорусије”, која је садржала апел на национална права Пољешука: „Наша брига је да белоруски национални патриоти и на њихове иницијативе, белоруске власти, упорно игноришу законско право западних Пољешука да се развијају као самосталан народ, да чувају и развијају свој древни језик и културу”.³³¹

Прилично активно позивање активиста Словенског сабора „Бела Рус” на питања Русина и Западног Пољесја објашњава се општим критичким односом ове партије према национално-културној политици власти Белорусије и Украјине. Елите моћи ових држава оптужене су за деструктивни национализам и негирање сверуске природе Белоруса и Украјинаца. У овој ситуацији, позивање на проблеме Русина и Западног Пољесја дало је партији додатне аргументе да осуди дискриминаторну политику Кијева и Минска према етничким мањинама. Слични процеси су уочени у руском медијском дискурсу након догађаја из 2014. године: током овог периода руски медији су заправо открили присуство русинске етничке групе, која је коришћена као контраст „лошим” Украјинцима.³³² Међутим, сарадња Словенског сабора „Бела Рус” са активистима етнополитичких покрета Русина и Западног Пољесја није довела до неких запажених успеха и била је упитна са становишта декларисане идеологије партије. Присталице идеје сверуског јединства (које је свакако укључивао и Словенски сабор „Бела Рус”) и активисти западног Пољесја и русинских етнополитичких покрета можда су се делимично поклопили са тактичким циљевима (слабљење националистичких тенденција у државној политици), али дугорочна сарадња ових сила по правилу није била могућа због њиховог различитог схватања цивилизацијских основа словенског света. Поред тога, многи активисти покрета Западног Пољесја и Русина с правом се сматрају политичким авантуристима, што доводи у сумњу могућност стратешког савеза са њима.

Словенски сабор „Бела Рус” се не може назвати утицајном силом у политичком пејзажу Белорусије. Према републичким социолошким истраживањима, у мају 1995. године рејтинг партије био је 1,4%, у октобру 1995.

³³¹ Казак Олег, Середа Артем. 2023. *Западнополесское этнополитическое движение в Беларуси (конец 1980-х – первая половина 1990-х гг.)*. Минск: Колорград. Стр. 82.

³³² Подрезов Михаил, Голдовская Алена. 2019. Русинский вопрос в медиаповестке российских средств массовой информации (2010–2019 гг.). *Русин*, т. 58, 294–305. Кишинев: Республиканская общественная ассоциация «Русь». стр. 302.

– 1,3%.³³³ Ниједан члан Словенског сабора „Бела Рус” није изабран у Врховни савет Републике Белорусије 1995. године. У 1999. години партија није прошла пререгистрацију и престала је да постоји.

Тако је Словенски сабор „Бела Рус” био једна од партија Републике Белорусије, која је од прве половине 1990-их година наступала са идејама културног и цивилизацијског јединства источнословенских народа, укључујући Русе (Великорусе), Украјинце (Малорусе), Белорусе и, ређе, Русине и Западне Пољешуке. Партијски активисти у првој половини 1990-их оштро су критиковали руководство републике због спровођења директиве белорусизације јавног живота, поздравили су долазак на власт 1994. године председника А. Г. Лукашенка и одржавање референдума на његову иницијативу 1995. године, услед чега је руски језик добио статус другог државног језика (уз белоруски).

Превела с руског Дајана Лазаревић

ЛИТЕРАТУРА

Хроныка. *Збудінне*, № 2, 2. Минск: Типография им. Ф. Скорины, 1993.

Карта западной этнической границы русской народности. *Русь Белая*, декабрь, 1. Витебск: Славянский Собор «Белая Русь», 1994.

Сим победиши! Программа Славянского Собора «Белая Русь». Минск: Славянский Собор «Белая Русь», Научно-промышленная компания «Руян», 1994.

Вечная Россия. *Русь Белая*, февраль, 4. Витебск: Славянский Собор «Белая Русь», 1995.

Геровский Алексей. 1994. Папа Лев XIII и товарищ Сталин творцы независимой Украины. *Русь Белая*, 1994, декабрь, 1–2. Витебск: Славянский Собор «Белая Русь».

Казак Олег, Середа Артем. 2023. *Западнополюское этнополитическое движение в Беларуси (конец 1980-х – первая половина 1990-х гг.)*. Минск: Колорград.

Котляров Игорь. 2014. Политические партии Беларуси как симулякры социального пространства (социологическое измерение). *Доклады*

³³³ Котляров Игорь. 2014. Политические партии Беларуси как симулякры социального пространства (социологическое измерение). *Доклады Национальной академии наук Беларуси*, т. 58, № 4, 115–124. Минск: Национальная академия наук Беларуси. стр. 117.

Национальной академии наук Беларуси, т. 58, № 4, 115–124. Минск: Национальная академия наук Беларуси.

НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 5, л. 1–10. «Выступление Николая Сергеева», Минск, 1992 г.

НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 9, л. 1–5. «Протокол республиканской конференции партии Славянский Собор “Белая Русь”», Минск, 31 октября 1993 г.

НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 13, л. 3. «Обращение Думы Славянского Собора “Белая Русь” к С.С. Шушкевичу, В.Ф. Кебичу, Комиссии по национальной политике и межнациональным отношениям, Комиссии по образованию, культуре и сохранению исторического наследия Верховного Совета Республики Беларусь, народным депутатам», Минск, 5 января 1993 г.

НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 13, л. 36 – 36 об. «Обращение “Народного движения Беларуси” к Председателю Верховного Совета Республики Крым Н.В. Багрову, депутатам Верховного Совета Республики Крым, Председателю Совета Министров Республики Крым Б.И. Самсонову», Минск, 30 августа 1993 г.

НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 13, л. 39. «Информационное сообщение пресс-службы Славянского Собора “Белая Русь”», Минск, 22 декабря 1993 г.

НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 19, л. 1. «Обращение Славянского Собора “Белая Русь” к Верховной Раде, славянским патриотическим организациям и гражданам Украины», Минск, 19 января 1994 г.

НАРБ, ф. 680, оп. 1, д. 19, л. 9. «Обращении Думы Славянского Собора “Белая Русь” к Президенту Российской Федерации Б.Н. Ельцину и Председателю Государственной Думы И.П. Рыбкину», Минск, 19 января 1994 г.

Подрезов Михаил, Голдовская Алена. 2019. Русинский вопрос в медиаповестке российских средств массовой информации (2010–2019 гг.). *Русин*, т. 58, 294–305. Кишинев: Республиканская общественная ассоциация «Русь».

Казак Олег Геннадьевич,
кандидат исторических наук,
доцент кафедры политологии
Белорусского государственного экономического университета

**ИДЕЯ ВОСТОЧНОСЛАВЯНСКОГО ЕДИНСТВА В
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ СЛАВЯНСКИЙ СОБОР
«БЕЛАЯ РУСЬ» (РЕСПУБЛИКА БЕЛАРУСЬ, 1992–1999 ГГ.)**

Аннотация

В статье проанализированы публицистические и программные документы русофильской партии Славянский Собор «Белая Русь», функционировавшей в Республике Беларусь в 1992–1999 гг. В данных материалах нашла отражение оценка активистами партии природы восточнославянского цивилизационного пространства. Основу источниковой базы статьи составили документы Национального архива Республики Беларусь, материалы прессы.

Ключевые слова: восточные славяне, интеграция, Славянский Собор «Белая Русь», русины, западные полешуки.

**THE IDEA OF EAST SLAVIC UNITY IN THE ACTIVITIES OF THE
POLITICAL LEADER OF THE SLAVIC COUNCIL “BELAYA RUS”
(REPUBLIC OF BELARUS, 1992–1999)**

Annotation

The article analyses the publicistic and programmatic documents of the Russophile party Slavic Council “Belaya Rus”, which functioned in the Republic of Belarus in 1992–1999. These materials reflect the assessment of the party activists of the nature of the East Slavic civilizational space. The source base of the article consists of documents from the National Archives of the Republic of Belarus and press materials.

Key words: Eastern Slavs, integration, Slavic Cathedral “Belaya Rus”, Western Poleshuks, Rusyns.